

Temat: Katalog praw i wolności człowieka.

Wpisz punkty do zeszytu:

1. Generacje praw człowieka
 - a. prawa pierwszej generacji (fundamentalne, podstawowe)
 - b. prawa drugiej generacji (społeczne)
 - c. prawa czwartej generacji (kolektywne, czyli zbiorowe)

Zapoznaj się z treścią podręcznika w zakresie tematu lekcji: strony 146-151.

Zwróć uwagę na tytuły dokumentów opisujących poszczególne prawa człowieka.

Na końcu znajduje się praca domowa!!!

W uzupełnieniu podręcznika:

Generacje praw człowieka

Katalog przysługujących nam obecnie praw i wolności możemy podzielić na trzy generacje (rodziny). Powstały one w wyniku ewolucji koncepcji ochrony praw człowieka.

Pierwsza generacja praw człowieka obejmuje **prawa osobiste i polityczne**, zwane też prawami wolnościowymi. Zostały zapisane w licznych dokumentach prawa wewnętrznego i międzynarodowego. Ochrona praw pierwszej generacji ma najdłuższą tradycję, rozpoczęła się bowiem już w oświeceniu.

Druga generacja to prawa gospodarcze, społeczne i kulturowe. Pierwsze regulacje w zakresie ochrony tej generacji praw pojawiły się w ustawodawstwie socjalnym państw Europy Zachodniej pod koniec XIX wieku. Generacja ta wykształciła się później niż prawa wolnościowe i odnosi się do sfery materialnej oraz poziomu udziału w wykorzystywaniu dóbr materialnych przez poszczególnych członków wspólnoty. Podział na prawa gospodarcze (zwane też ekonomicznymi), społeczne i kulturowe jest umowny. Pierwsze dają jednostce możliwość uczestnictwa w mechanizmach rynkowych oraz umożliwiają bycie podmiotem tej gry (szczególna rola przypada tu prawu własności). Prawa socjalne mają na celu przede wszystkim ochronę jednostek niezdolnych do samodzielnego funkcjonowania przed wykluczeniem społecznym; kulturowe natomiast pozwalają uczestniczyć w wykorzystywaniu dóbr kultury i wpływają na rozwój duchowy i intelektualny jednostek. Realizacja praw drugiej generacji wiąże się zazwyczaj z zapewnianiem przez państwo różnego rodzaju świadczeń. Prawa drugiej generacji, podobnie jak pierwszej, zapisane są w aktach prawa wewnętrznego i międzynarodowego. W porównaniu do praw wolnościowych są jednak słabiej chronione, ich realizacja bowiem uzależniona jest od stopnia rozwoju gospodarczego i modelu preferowanej przez państwo polityki społecznej.

Trzecią generację stanowią tzw. **prawa kolektywne** (zwane także solidarnościowymi). W przeciwieństwie do praw pierwszej i drugiej generacji prawa kolektywne potwierdzane są raczej w niewiążących deklaracjach. Różnią się także od poprzednich generacji solidarnościowym wymiarem (dwie pierwsze generacje opierają się na koncepcji praw indywidualnych, przypisanych do jednostek, a nie grup). Z tego powodu część badaczy jest przeciwna zaliczaniu praw kolektywnych do kategorii praw człowieka. Inni badacze podkreślają, że prawa solidarnościowe powinny być rozumiane jako prawa przysługujące

ludziom w ich stosunkach ze wspólnotą międzynarodową. Największymi zwolennikami praw kolektywnych są na forum ONZ państwa rozwijające się.

Pierwsza generacja praw człowieka:

Charakter praw i wolności – prawa osobiste i polityczne

Przykładowe dokumenty potwierdzające prawa i wolności danej generacji:

- Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych (1776),
- francuska Deklaracja praw człowieka i obywatela (1789),
- Konstytucja 3 maja (1791),
- Powszechna deklaracja praw człowieka (1948),
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (1950),
- Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych (1966),
- Amerykańska konwencja praw człowieka (1969),
- Afrykańska karta praw człowieka i ludów (1981).

Przykładowe prawa

Prawa i wolności osobiste:

- zakaz dyskryminacji,
- prawo do życia,
- prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego,
- zakaz niewolnictwa i poddaństwa,
- zakaz tortur,
- prawo do sądu,
- zakaz arbitralnego zatrzymania, aresztowania lub wygnania,
- ochrona życia prywatnego i rodzinnego,
- wolność poruszania się,
- prawo do azylu,
- prawo do obywatelstwa,
- prawo do zawierania związku małżeńskiego i zakładania rodziny,
- prawo własności,
- prawo do wolności poglądów i wypowiedzi.

Prawa polityczne:

- bierne i czynne prawo wyborcze,
- wolność stowarzyszania się i zgromadzeń,
- prawo zrzeszania się,
- prawo dostępu do urzędów publicznych,
- prawo do udziału w życiu publicznym.

Druga generacja praw człowieka:

Charakter praw i wolności – prawa gospodarcze, społeczne i kulturowe

Przykładowe dokumenty potwierdzające prawa i wolności danej generacji:

- Powszechna deklaracja praw człowieka (1948),

- Europejska karta socjalna (1961),
- Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (1966),
- konwencje przyjęte przez Międzynarodową Organizację Pracy.

Przykładowe prawa

Prawa ekonomiczne:

- prawo do pracy,
- prawo do wynagrodzenia,
- prawo do słusznych warunków pracy,
- prawo do tworzenia związków zawodowych.

Prawa społeczne:

- prawo do świadczeń socjalnych i ubezpieczeń,
- prawo do ubezpieczeń zdrowotnych,
- prawo do wypoczynku,
- prawo do ochrony zdrowia,
- prawo do zabezpieczenia społecznego.

Prawa kulturalne:

- prawo do uczestnictwa w życiu kulturalnym,
- prawo do nauki,
- prawo do swobodnych badań,
- prawo do korzystania z osiągnięć rozwoju cywilizacyjnego,
- prawo do wolności sztuki.

Trzecia generacja praw człowieka:

Charakter praw i wolności – prawa kolektywne

Przykładowe dokumenty potwierdzające prawa i wolności danej generacji:

- Deklaracja o przygotowaniu społeczeństw do życia w pokoju (1978),
- Afrykańska karta praw człowieka i ludów (1981),
- Deklaracja o prawie ludów do pokoju (1984),
- Deklaracja o prawie do rozwoju (1986).

Przykładowe prawa

- prawo narodów do samostanowienia,
- prawo do wszechstronnego rozwoju,
- prawo do korzystania z dóbr dziedzictwa kulturowego,
- prawo do pokoju,
- prawo do życia w czystym środowisku naturalnym,
- prawo do pomocy humanitarnej.

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności o której jest wzmianka w naszym podręczniku zawiera szczegółowe regulacje dotyczące ochrony tych praw i wolności. Chcę zwrócić Waszą uwagę na kilka jej zapisów.

Artykuł 2 - Prawo do życia

Ustęp 1 artykułu 2 mówi: „**Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia (...)**”. Występuje jednak wyjątek dla kary śmierci. Dotyczy on państw - sygnatariuszy twz. Protokołu nr 6 ,który znosi karę śmierci, za wyjątkiem czasu wojny, o ile prawo danego państwa tak stanowi) lub Protokołu nr 13 (który znosi karę śmierci całkowicie). Trybunał uznał, że istnieje obowiązek Państw i ich organów do zapewnienia ochrony życia obywatelom.

Artykuł 3 mówi „nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”.

Co jest charakterystyczne, w odróżnieniu od innych postanowień Konwencji, **wyjątki** lub możliwość limitacji w odniesieniu do powyższego prawa **są niedopuszczalne**. Oznacza to, że ani interes publiczny ani prawa osób trzecich jak i zachowanie samej ofiary, nawet jeżeli stwarzają niebezpieczeństwo lub są zabronione, nie mogą uzasadniać traktowania sprzecznego z tym przepisem.

„Tortury” zostały zdefiniowane jako „**umyślne niehumanitarne traktowanie powodując bardzo poważne i okrutne cierpienia**”. Poziom cierpienia stanowi podstawową różnicę pomiędzy torturami a niehumanitarnym traktowaniem, a ponadto w przypadku tortur musi to być działanie celowe, np. wydobywanie informacji lub zastraszanie. Przykłady działań uznanych przez Trybunał za tortury to **zwałcenie, groźba skrzywdzenia rodziny, przetrzymywanie z zawiązanymi oczyma oraz pozorowane egzekucje**. Cierpienie może mieć wymiar fizyczny jak i psychiczny. Pojęcie tortur w dalszym ciągu ulega zmianie: co nie miało znamion tortur 30 lat temu, może być za nie uznane dziś, ponieważ standardy się podnoszą.

„**Niehumanitarne traktowanie**” musi **osiągnąć minimalny poziom dolegliwości oraz „powodować rzeczywiste obrażenia fizyczne lub intensywne cierpienie psychiczne**”. Nie jest konieczne występowanie elementu umyślności lub premedytacji. W typowych sprawach dotyczących urazów doznanych w areszcie, gdzie dana osoba trafiła w dobrym zdrowiu i zostało dowiedzione, że dopiero tam uległo ono pogorszeniu, ciężar dowodu spoczywa na władzach, które muszą wykazać, że nie użyto siły fizycznej, że nie była ona nadmierna lub jej użycie było uzasadnione ze względu na zachowanie ofiary. Użycie nadmiernych środków obeszczalających wobec aresztowanego lub pacjenta leczonego psychiatrycznie może równać się niehumanitarnemu traktowaniu.

„**Poniżające traktowanie**” w przeciwieństwie do fizycznego i psychicznego cierpienia **polega na upokorzeniu i upodleniu**. Podobnie jak w przypadku niehumanitarnego traktowania, nie musi być ono umyślne. Najczęściej to warunki w więzieniu są upokarzające, np. bród i długotrwałe przeludnienie. Warunki mogą jednak zostać uznane za niehumanitarne jeżeli przekroczą pewien poziom dolegliwości. **Rewizje osobiste**, nawet jeśli uzasadnione ze względów bezpieczeństwa, mogą zostać uznane za poniżające jeżeli będą przeprowadzane bez szacunku dla godności człowieka, np. publicznie lub przez osobę płci odmiennej. **Umieszczenie w izolatce** nie koniecznie musi być niehumanitarne lub poniżające, jednakże może zostać za takie uznane w

szczegółności ze względu na okres stosowania tego środka. Brak lub odmowa pomocy medycznej może być poniżająca jeżeli wywołuje niepokój, stres lub cierpienie w szczególności u pacjentów leczonych psychiatrycznie. Odmienny przypadek **obowiązkowego zabiegu medycznego**, np. przymusowe karmienie, które co do zasady nie jest niehumanitarne lub poniżające, jednakże może zostać za takie uznane jeżeli będzie przeprowadzone bez odpowiednich gwarancji lub bez szacunku.

Artykuł 4: Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej

„Niewolnictwo” oznacza „**położenie jednostki względem której stosowane jest postępowanie w całości lub części wynikające z prawa własności**”.

„Praca przymusowa lub obowiązkowa” ma miejsce kiedy osoba musi wykonywać pracę lub świadczyć usługi pod groźbą kary. W ustępie 3 artykułu 4 zostały wymienione przypadki, które nie są uznawane za pracę przymusową lub obowiązkową:

- (a) praca wykonywana przez więźniów odbywających karę pozbawienia wolności;
- (b) służba wojskowa (bądź służba wymagana zamiast obowiązkowej służby wojskowej);
- (c) praca stanowiąca część zwykłych obowiązków obywatelskich. (np. obowiązek zasiadania w składzie ławy przysięgłych).

Artykuł 9 - Wolność myśli, sumienia i wyznania

składa się z dwóch części:

- **z niekwalifikowanego prawa do wolności myśli, sumienia i wyznania, które zawiera w sobie prawo do zmiany wyznania lub przekonań;**
- **z kwalifikowanego prawa do manifestowania swojego wyznania lub przekonań, samodzielnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, w postaci kultu, nauczania, praktyk i przestrzeganie pewnych zaleceń.**

Ogólnie ochronie podlegają bezpośrednie przejawy wyznawania religii lub przekonań, na przykład noszenie krzyża, turbanu lub islamskiej chusty, przestrzeganie koszernej diety, oraz przejawy niebezpośrednie, takie jak dystrybucja pacyfistycznych ulotek wśród żołnierzy, w przeciwieństwie do głoszenia zasad pacyfistycznych.

Wyjątki uprawnione to **bezpieczeństwo publiczne, ochrona porządku publicznego, zdrowia i moralności oraz ochrona praw i wolności innych osób.**

Ograniczenia, które zostały zaaprobowane, zawierały:

- zakazanie pielęgniarki noszenia krzyżyka z uwagi na ewentualne ryzyko sanitarne dla zdrowia pacjentów
- wprowadzenie ograniczeń odnoszących się do odzieży religijnej, zwłaszcza noszenia chust islamskich w szkołach i na uniwersytetach, gdzie Trybunał przyznał rządowi szeroki margines oceny z uwagi na prawa i wolności innych osób
- zakazanie więźniowi odprawiania rytuałów religijnych, które przeszkadzały innym.

PRACA DOMOWA:

1. Wyjaśnij, czym różnią się prawa pierwszej i drugiej od praw trzeciej generacji. Uzasadnij pisemnie swoją odpowiedź.
2. Przyporządkuj poszczególne prawa i wolności do odpowiednich generacji praw stawiając w odpowiedniej komórce tabeli znak „x”

	I GENERACJA	II GENERACJA	III GENERACJA
Prawo do obywatelstwa			
Prawo do wolności sztuki			
Zakaz niewolnictwa			
Prawo do pokoju			
Wolność stowarzyszania się i zgromadzeń			
Prawo do pracy			
Prawo do sądu			
Zakaz dyskryminacji			
Prawo do życia			
Czynne i bierne prawo wyborcze			
Prawo do słusznych warunków pracy			
Prawo do wypoczynku			
Prawo do wszechstronnego rozwoju			
Prawo do ochrony zdrowia			
Prawo do korzystania z dóbr dziedzictwa kulturowego			
Prawo do ubezpieczeń zdrowotnych			
Prawo do wynagrodzenia			
Prawo do udziału w życiu publicznym			
Prawo do narodów do samostanowienia			
Prawo do azylu			
Prawo do pomocy humanitarnej			
Ochrona życia prywatnego i rodzinnego			

3. Ułóż w kolejności chronologicznej akty prawne z dziedziny praw człowieka wpisując w miejsce kropek odpowiednia cyfrę.

.....Wielka Karta Swobód

.....amerykańska Deklaracja Niepodległości

.....Powszechna deklaracja praw człowieka

.....Afrykańska karta praw człowieka i ludów

.....Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

.....Kodeks praw (Bill of Rights)

Proszę zrobić zdjęcie pracy domowej w zeszycie I w postaci jpg. Przesłać na adres: czajkazspow@wp.pl. W temacie wiadomości KONIECZNIE W TAKIEJ KOLEJNOŚCI proszę wpisać klasa, nazwisko, imię, nr z dziennika. Termin oddania pracy wg planu lekcji, czyli na 3.04.